

НОВА ФАЗА РАЗВОЈА

Расплет југословенске кризе видим у чињеници да је постало јасно да су кризу изазвала руководства, а њене последице сносили грађани. И да данас, настојећи да са себе скину одговорност за кризу, покушавају да своју међусобну нетрпељивост и завађеност пренесу на грађане и народе Југославије па и да, евентуално, неки народ прогласе кривим, обманутим, манипулисаним. У сваком случају, да га супротставе другим народима.

Расплет кризе је у ослобађању друштва од оних који су за кризу заслужни и у извођењу великих економских, политичких и других друштвених промена, које су можда више од реформе, а које нам омогућавају економски просперитет, демократски друштвени живот и достојанство у међународним односима.

Иначе мислим да као што почетак кризе није био драматичан, не мора драматичан да буде ни њен расплет. И према почетку и према расплету кризе треба да се односимо као према историјским појавама које се догађају у сваком друштву и на које не треба да реагујемо као да се први пут догађају нама. Истина, кризу смо могли да избегнемо, али расплет, кад се већ десила — не можемо. А до кризе је дошло, сада је то јасно, због сукоба интереса.

После периода мирног развоја, просперитета и готово благостања, југословенско друштво је пре нешто више од деценије почело да стагнира, а затим је дошло до регресивних појава.

Радници, грађани, а нарочито омладина осетили су те појаве врло брзо и веома добро. Дошло је до наглог сиромашења већине становништва и на помолу су биле значајне политичке и националне деобе. Сваки човек је видео да крупни проблеми куцају на наша врата. Да је дошло време за велике промене. Односно, вре-

ме да се друштво уведе у нову фазу развоја. Једини који то нису видели, били су представници радника и грађана у руководствама. Њихово затварање очију пред потребом за нужним променама произишло је из уверења да ће те промене угрозити њихове интересе и њихов друштвени статус. И то је делимично било тачно.

Истовремено, одбијање или одуговлачење да се друштво мирно и организовано изведе из једне у другу фазу свог развоја проузроковало је кризу. И иритирало људе, најширу јавност.

После извесног и разумљивог периода очекивања да проблеме почну да отклањају руководства у земљи, почела је видљива активност радних људи и комуниста у скупштинама, партијским форумима, средствима масовног информисања, у научним и образовним институцијама — усмерена ка решавању проблема, ка решавању кризе у целини. Међутим, та институционална активност, односно то деловање радних људи кроз такозване институције система, није донело резултате. Напротив. Стандард је и даље падао, политичке деобе су расле — систем је постао угрожен у свим својим сферама и на свим својим нивоима.

Та угроженост система је достигла свој врхунац на Косову, у физичком, политичком и културном насиљу над Србима и Црногорцима.

У срединама, или поводом проблема у вези с којима је одсуство слуха за промене било највеће и где се ништа није могло урадити редовним путем, институционално, долази до масовних и јавних протеста, кроз окупљање грађана на митинзима. Ту пре свега мислим на Војводину и Црну Гору, али и на многобројне штрајкове и доласке у Београд са Косова и из других крајева наше земље. И то је разумљиво. Оно што не може да се промени институционално, а нужно је да се промени јер људима тешко пада и дуго траје, мора да се промени ванинституционално. Тако је одувек било у људском друштву. Истина, са развојем друштва, са порастом његове организованости и са већом демократизацијом, расту и човекове могућности да на промене у друштву утиче институционално. Али, за сада, у многим срединама у својој земљи, ми смо се суочили са нужношћу и другачијег реаговања, и оно заиста није спорно у условима кад институционални начин не функционише, а захтеви су социјалистичке и југословенске оријентације и имају за циљ активирање система изборних институција.

Зато, мада сваким даном расте криза југословенског друштва, расту и наде да ће се она ускоро разрешити.

Те наде се заснивају на чињеници да је сад сасвим видљиво да је до кризе дошло зато што руководства у Југославији нису показала спремност и способност да уведу друштво у нову фазу развоја. У том сукобу између народа и многих „његових“ представника, победу ће, разуме се, однети народ, односно прогрес који је у интересу народа. Али да се на ту победу не би предуго чекало, поштено, а и паметно би било, да они који су заслужни за кризу, и сукобљени са променама и народом, уступе место другим и другачијим људима. То је први, најважнији услов за решавање кризе, односно за остварење два најкрупнија задатка: отклањања контрареволуције на Косову и извођења реформе.

Не може се, дакле, по мом мишљењу, говорити ни о каквој кампањи против руководства, већ се ради о кампањи против грађана и њихових интереса. Да смо сви, у досадашњим руководствома, време утрошено на политичке састанке употребили за политички рад, време употребљено за изазивање неспоразума употребили за подстицање сарадње, време употребљено на изигравање сопствених закључака употребили за њихово спровођење — Југославија би данас поново стајала на чврстим ногама и могла да очекује просперитет.

Што се Србије тиче, током последњих месеци у Србији су се догодиле крупне позитивне промене. Прво. Доношење Устава, чијим ће усвајањем Србија постати равноправна са другим републикама, улази у завршну фазу. У том погледу је нарочито важно што ће доношење Устава битно допринети коначном решавању проблема на Косову. Друго. Позитивне промене које су се догодиле у Војводини имају историјски значај за јединство Србије и њен развој. Нова руководства у Војводини данас изражавају политику за коју се определила огромна већина радних људи и грађана. Треће. Конференција Савеза комуниста Србије донела је Програм реформе, чије остварење је почело, иако је изостало доношење системских закона у нашој земљи. Четврто. У прошлој години, у Југославији је само Србија остварила позитивну стопу раста индустријске производње. Започеле су промене у области социјалне политике и стамбена реформа. Пето. Чак и на Косову — где је последњих месеци дошло до даљег драматичног погоршања политичко-безбедносне ситуације због агресивног деловања албанских националиста — ових дана почеле су да се остварују прве

позитивне промене. После дугих припрема, крајем прошле недеље, у руководству Косова извршене су кадровске промене које представљају први значајан позитиван корак у стварању услова за обрачун са последицама контрареволуције.

Све ове позитивне промене су последица јачања јединства народа и руководства у Србији на политици коју СК води за решавање Косова и остварење реформе. С обзиром на карактер јединства које је успостављено у Србији, оно несумњиво представља крупан допринос јачању братства и јединства у нашој земљи. Радни људи и грађани се нигде у Србији (изузетак је Косово, али и томе се види крај) не деле по националној основи. То се нарочито види у многонационалној Војводини, у Београду, у коме живе припадници свих југословенских народа и народности, као и у свим другим срединама у Србији, у којима живе грађани различитих националности.

Сваком објективном и добронамерном, постало је очигледно да промене у Србији морају имати снажан позитиван утицај на решење кризе у Југославији. Зато су и снаге отпора променама тако жестоко усмерене на Србију да се бар успоре, ако већ не могу да зауставе, процеси који доносе промене, покрећу реформу.

Али, грађанима, радницима, комунистима Србије нису прихватљиви, а ни разумљиви, разлози из којих се из неких средина о Србији лансирају неистине и оптужбе које из дана у дан ескалирају. Неистине о наводном постојању спискова имена непожељних, о којима се навелико извештавало после Осме седнице, данас изгледају невино према монструозној измишљотини о седам хиљада смењених у Војводини. И то се чини са циљем да тамо где се употребљава, послужи као димна завеса или алиби за заостајање у решавању сопствених проблема, за одбрану интереса које ће реформа угрозити, за изостајање сопствене активности у вези са Косовом.

Зато свима онима који очигледно не могу да се брзо ослободе навика да суде о Србији, желим да поручим да је Србија равноправна и јединствена, и да се око тога много не узбуђују. Када им то буде постало јасно, лакше ћемо сви заједно и равноправно решавати тешке проблеме кризе у којој се налази Југославија.

О нашој заједничкој будућности, а поготову садашњости, ми треба да се договоримо мирно и другарски, без оптужби, без подозривости и без инфериорне нетрпељивости. Нема сумње да то можемо. Али док било ко буде живео у заблуди да нешто некоме

може да наметне преко такозваних односа снага и коалиција, до-тле се нећемо померити са мртве тачке у решавању кризе југосло-венског друштва. Јер решавање преко такозваних односа снага занемарује битну чињеницу да смо ми федерација.

Једина могућа Југославија

Југославија је федеративна заједница свих народа и народно-сти који у њој живе. То значи да су сви они међусобно равноправ-ни, односно да имају једнак положај у економском, политичком и културном животу земље у којој се налазе. Ова, рекло би се не-спорна констатација, мора, међутим, данас да се провери. Одно-сно, данас је јасно да је у Југославији већ дуже време присутна свест да збир гласова може да одлучи о судбини једног дела цели-не, да однос снага може да суспендује федеративно уређење. А то би значило да о судбини једног народа одлучују други народи, без обзира да ли се тај народ слаже с њиховим одлукама.

У нашој политичкој и друштвеној пракси још је присутна склоност, када је реч о Србији, да о њеним интересима одлучују други, независно од става који о тим интересима има она сама. А да се противљење таквој пракси прогласи за активност која је уперена против интереса Југославије.

Морам одмах да кажем, да ако би Југославија била замишље-на као заједница у којој је Србија подељена на три дела и на коле-нима, онда би Србија била против такве заједнице, против такве Југославије. Онда бисмо ми били за другачију Југославију, одно-сно за једино могућу Југославију — за Југославију у којој су сви равноправни, па према томе и Србија. При том би нам било све-једно да ли ће је неко звати трећа, пета или десета. Битно је да у њој нико није понижен, дискриминисан, експлоатисан.

Ово исто мислим када је у питању интерес неке друге репу-блике, неког другог народа.

Свака република има право на такав исти однос према себи, на право и дужност да сачува интересе и достојанство својих гра-ђана.

На XVII седници тај принцип је био угрожен — већина је хтела да одлучи ко ће Србију представљати у Председништву ЦК Савеза комуниста Југославије чак мимо статута. И та пракса није прошла. И требало би да буде поука за будућност свима, да о

интересима једног Савеза комуниста може да се одлучује уз поштовање, пре свега, мишљења тог Савеза комуниста, а не независно од тог мишљења, а поготову не насупрот том мишљењу. Што пре то схватимо, пре ћемо изаћи из блокаде, да не кажем агоније у којој се сви налазимо.

Сукобима у Југославији нису кумовали југословенски народи, већ њихови представници у руководствима. Када би се извршио референдум, када би се на било који начин изјаснили југословенски народи, када би политику ове земље стварно водили они, не би дошло до нетрпељивости и зле воље међу њима.

Ја знам да реч народ, у последње време, иритира многе и да се у последње време, у неким руководствима и од стране неких руководилаца, о народу са нетрпељивошћу говори као улици, маси и руљи, а у научној и надменијој варијанти, као популистичкој појави. Такав однос према народу у савремено доба немају ни режими који су крајње антидемократски. А изгледа апсурдно да било ко може изговорити такве речи о народу у земљи у којој по Уставу те земље — народ влада. Уосталом, какав год да је народ, ти који га тешко подносе, треба да имају у виду да су његови представници. И да је право сваког народа, па и најпростијег, каквим они очигледно сматрају свој, да, осим у тиранским режимима, одлучује ко ће га представљати, где и колико.

У том смислу претње да нам неће „одлучивати улица“, поготово у условима кад институције не функционишу, и кад народ на сваки начин, па и на улици, управо настоји да их активира, звуче толико тоталитарно, апсолутистички, да се за заштиту од могуће праксе засноване на таквим речима, мора извршити хитна и демократска мобилизација.

Поготову што та улица, односно грађани, а пре свега радничка класа, добро знају да њихови проблеми нису само економски. Па да се према томе не могу решити само повећањем плата. Повећање надница не може више да реши незадовољство ни радничке класе у капитализму. Радничка класа упоредо изражава економске и политичке захтеве, не може остварити економску власт без политичке и она је тога свесна. Зато су радници толико пута гневно реаговали кад су им објашњавали да су они у ствари незадовољни само својим економским положајем. Разуме се да су незадовољни својим економским положајем, и то је извор њиховог великог негодовања, али га они не могу поправити без таквих политичких промена, у којима ће они имати власт у друштву, а

не бирократе. Односно без политичких промена у којима ће одлуке доносити они директно, или преко представника које они бирају, а не преко представника који се сами бирају. Радници, према томе, траже политичке промене, а нарочито кадровске, да би решили своје економске проблеме, као своје најважније проблеме. Али и друге проблеме у друштву.

Ову земљу смо почели да градимо јединствени и са братским осећањем између себе. Семе раздора и мржње посејано је касније. Сада је тешко установити идеологе те мржње. Али нам је зато сада као на длану видљиво да још већу мржњу међу југословенским народима данас изазивају неки руководиоци. Има их чак, који (изложени јавној критици и гневу) дозвољавају себи да грађане сопствене земље прогласе за четнике, издајнике. Тако они који би требало да гаје култ братства, распирују нетрпељивост, они који би требало да решавају неспоразуме, изазивају сукобе.

Само је у условима такве мржње могло да дође до затварања очију пред насиљем коме су на Косову изложени Срби и Црногорци. Односно, само је зато и могло да се догоди да Закључци XVII седнице, који се тичу стања на Косову и одговорности за такво стање, не почну ни да се спроводе. И напротив, да се неспровођење тих Закључака схвати као зелено светло албанском шовинизму.

Руководство које није у стању да спроводи сопствене закључке, а нарочито оне који се тичу највиталнијих интереса, не може да буде руководство, а не може ни да прође без одговорности за блокаду и агонију у коју увлачи грађане.

Тешко је одока установити колико је концепција развоја југословенског друштва у овом тренутку присутно у нашој земљи. Дали две или пет. Извршити њихову идентификацију и класификацију је велики посао и њега треба да обаве научни институти, а не Централни комитет. Оно што ми треба да радимо као руководство Савеза комуниста, није да се обрачунавамо са ретроградним концепцијама, већ да смислимо авангардну концепцију, која ће овој земљи донети просперитет.

Та авангардна концепција може да буде садржана у друштвеној реформи која куца на наша врата, али та реформа мора да буде југословенска, мора да садржи интересе свих југословенских народа и народности и њена реализација мора да буде поверена поштеним, сложним и компетентним људима у руководству земље.

У противном, ми смо изложени не само сукобу многобројних, а различитих, па чак и супротстављених концепција развоја друштва, већ опасности од једне једине концепције — концепције друштва организованог као полицијски режим, који по неписаном и трагичном правилу увек стиже на она врата кроз која су прогнани демократија, јавност и народ.

Ова седница је очекивана као седница сукоба и разлика. Њих се не треба плашити. Оне су неизбежне да би се отклониле препреке, да би се нашло решење.

Али то решење неће донети процедура, њене ситне и крупне замке, мала и велика лукавства, интриге и смицалице. Решење ће донети политика за коју се определила већина народа ове земље, институционално и ванинституционално, статутарно и нестатутарно, на улици и унутра, популистички и елитистички, аргументовано и неаргументовано, али у сваком случају тако да је јасно да се ради о политици за Југославију, у којој ће се живети јединствено, равноправно, богатије и културније. Али, за почетак, и пре свега — сложно.